

Posudek oponentky na diplomovou práci Kateřiny Horákové *Aktivity ve výuce rozvíjející plynulost ústní produkce u studentů češtiny jako cizího jazyka očima studentů a vyučujících*

Hana Prokšová, Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK, 2018

Diplomová práce Kateřiny Horákové se zaměřuje na dva rysy mluveného projevu nerodilých mluvčích češtiny, konkrétně pak do kontrastu staví dvě extrémní formy: projev plynulý, leč s jazykovými nedostatky a projev klopotný, leč jazykově bezchybný. Dotazníkovým šetřením se pokoušela ověřit, jak zásadní je rys plynulosti a rys „bezchybnosti“ v procesu osvojování češtiny jako cizího jazyka pro učitele a pro studenty. Celé téma ukotvuje v širokém kontextu části teoretické.

Některé kapitoly nebo alespoň jejich podání se mi zdají nadbytečné. Zdá se mi, že se autorka potýkala se zcela běžnou nejistotou, jak široce téma uchopit. Náhledy na to mohou být různé a autorka se nejspíše rozhodla pro pojetí velmi široké. Osobně bych za nadbytečnou, nebo dokonce výplňkovou považovala pasáž o historii výuky cizích jazyků. Za silně přehledové bych označila i výklady jednotlivých metod výuky cizích jazyků. Studovanému tématu plynulosti projevu je věnována pozornost v rámci představení celé metody, její historie, typických postupů a kontextu ve vzdělávacím systému. Jestliže by čtenář nevěděl, nač se práce zaměřuje, mohl by dané výklady chápat jednoduše jako bohatě vystavěný přehled metod výuky cizích jazyků. Autorčina práce se tímto pojetím orientuje na méně poučeného čtenáře. To však v podstatě nemusí být na škodu, naopak tak autorka vytvořila komplexní výukový materiál, k němuž se může obracet každý, kdo by se chtěl s touto obecnější problematikou seznámit nově a do hloubky. Práci tedy mohu vřele doporučit jako studijní materiál pro budoucí učitele a učitelky češtiny pro cizince. K tomuto ocenění ale dodávám, že sama jsem musela vynakládat úsilí a sledovat stěžejní pasáže o plynulosti a přesnosti projevu co nejbedlivěji, abych se v textu tzv. neztrácela. Připojím ještě upozornění, že adjektiva *komunikační* a *komunikativní* rozhodně nejsou významově zaměnitelná, bohužel jsou tak užívána ve výkladu o metodě komunikačního přístupu a kompetencích. Kdyby autorka s textem dále pracovala, měla by na to pamatovat.

Autorka pracuje s velkolepým množstvím literatury, její zařazení ovšem působí promyšleně a velmi zrale. Byla jsem až fascinována zvolenou strategií, kdy autorka u každého jednotlivého vlivu působícího na plynulost produkce na základě prostudované literatury vždy předložila něčí argument a následně jej vyvrátila něčím protiargumentem. Čtenářsky je sice velmi náročné takový text recipovat a mnohdy to přináší až informační přehlcení a zmatení, ale z hlediska odborné reflexe tématu jde o přístup až starosvětsky poctivý.

Stěžejní částí práce je výzkum nazvaný jako praktická část. V něm autorka zkoumá postoje učitelů i studentů k různým aktivitám, které jsou ve vybrané literatuře (viz níže má otázka kladená autorce) doporučovány pro rozvoj plynulosti a přesnosti projevu. Autorka pracovala s respondenty, jejichž rodným jazykem je němčina v různých svých variantách. Upozorním jen na drobné nedopatření, kdy autorka uvádí, že pracovala s 55 respondenty, z toho 20 muži a 34 ženami. Osobně netrvám na binárním rozdělení pohlaví, ale zdá se mi, že zde jde spíše o chybné počty než záměrné vynechání jedné osoby.

Autorka vycházela ze vzorových materiálů a upravila je pro výzkum vlastní. Velmi oceňuji to, že pracovala s pilotním výzkumem a nezdráhala se jej v mnoha bodech přepracovat. Všechny zásahy do původní verze jsou zdůvodněny. Autorka si je také vědoma toho, že i po úpravách byl výzkum ovlivněn tím, jak respondenti otázky interpretovali (dobře to autorka popisuje na s. 65–66). Za daných podmínek se autorka nepochybně pokusila o maximální možné zmírnění potenciálních slabých míst výzkumu, v dotazníkovém šetření se však úskalí interpretací lze vyhnout jen stěží. Za nejproblematictější místo

celého výzkumu pokládám užívání spojení *mluvit správně* a pojmu *správnost*, a to pokud jsem to dobře pochopila, jako synonymum pojmu *přesnost*. Domnívám se, že jde o pojmy vágní, zcela jistě ne synonymní, laickou veřejností vnímané velmi rozličně a někdy naivně, odbornou veřejností pak různě podle zvoleného pojetí funkce a principů jazyka a komunikace. To by mohlo markantně zkreslit výsledky výzkumu, který s tímto termínem operuje. V pilotním výzkumu se opravdu ukázalo, že tento termín respondenti chápou různě. Autorka se proto rozhodla ošetřit tento bod použitím synonym přes lomítko: *Co podle vás znamená mluvit správně/přesně/korektně?* a doplněním vysvětlující otázky, aby získala opravdu co nejkonkrétnější data (vysvětlení na s. 64). Výsledky výzkumu pak prokázaly, že i po úpravě otázky respondenti ke správnosti přistupovali naprosto rozdílně. V tomto kontextu mě udivil komentář jedné učitelky v části hodnocení aktivit, v němž uvádí: *Korektnost vět nemusí být přesná* (s. 101). Ráda bych se k tomuto tématu ještě stručně vrátila u obhajoby, otázky kladu níže.

Velmi zajímavá jsou i některá vedlejší zjištění, která výzkum přinesl, např. které jevy gramatického systému respondenti v kontextu „správnosti“ akcentují (s. 70). Pro mnohé učitele z praxe by mohlo být velmi užitečné prostudovat si hodnocení jednotlivých typů aktivit. Výzkum totiž podává cenné informace i tom, zda a proč se studentům i učitelům aktivity ne/zamlouvají. Hodnotnou informací je nadto shrnutí názorů respondentů na adekvátnost daných úkolů pro konkrétní úroveň znalosti jazyka. Pro mě osobně je velmi příznačné, že se studenti zcela rozcházel v tom, zda některé aktivity rozvíjí spíše plynulost, nebo spíše onu diskutovanou „správnost“ projevu.

V průběhu čtení zejména praktické části mě napadaly mnohé otázky a mile mě překvapovalo, že na většinu z nich jsem našla v textu odpovědi. Soudím, že autorka o celé problematice poctivě uvažovala, sama předjímalá možné nástrahy dotazníkového výzkumu a na získaná data nahlížela s rozumnou a bdělou kritikou. Výsledkem je výzkum velmi barvitý, který podle mě spíše ukazuje tendence, než že by přinášel jasné odpovědi. Od této metodologie bádání ovšem ani nic jiného neočekávám a oceňuji, že to tak podle všeho pojímala i autorka. Zjištění oněch tendencí jsou i tak bezpochyby cenná. Oceňuji také to, že autorka nastolila hypotézy a následně je ověřovala, takový postup svědčí o vyzrálosti výzkumného uvažování.

Protože se zde jedná o práci bohemistického oboru s jazykovým zaměřením, vyjádřím se podrobněji i na stránku jazykovou. Práce je psána kultivovaným jazykem, adekvátním odborným stylem, množství jazykových nedostatků ovšem není zanedbatelné.

Některé nedostatky se vyskytují v interpunkci, na její znalosti ale jistě všichni pracujeme celoživotně. Uvedu několik případů: nadbytečná čárka po rozvitém větném členu (s. 30, 43, 65, 94, 95, 116); nadbytečná čárka před infinitivní konstrukcí (s. 49); nadbytečná čárka před *jakožto* (s. 10, 13, 51, 104, 117); nadbytečná čárka před *jako* (s. 51); nadbytečná čárka před *nežli* (s. 91); nadbytečná čárka před *namísto* (s. 100); chybějící čárka před *jako* (s. 29, s. 31); chybějící čárka před *a naopak* (s. 58); oddělování souřadně spojených vedlejších vět v poměru slučovacím (s. 16), oddělování vedlejší věty vložené (s. 27: *a, jak → , a jak*; s. 35).

Další pochybení byla syntaktická, např. tvar postponovaného přívlastku: *upozorňuje na nebezpečí pattern drillů, v audioorální metodě tolik oblíbené* (s. 41), *k pravidlům v nich platných* (s. 42), *studentů nedosahující ani úrovně A1 je v porovnání s ostatními kategoriemi tak malé množství* (s. 55), *Nejvyšší výsledek má tato aktivita u studentů lehce se přiklánějící k plynulosti ve výuce* (s. 89), *nejvyšší hodnocení Pantomima obdržela od studentů preferující přesnost* (s. 106); *Vzhledem k paralelně probíhajícímu výzkumu týkajícího se českých studentů* (s. 64); shoda: *množství slovíček, které by se student měl v cílovém jazyce naučit* (s. 36), *aby [cvičení] nepůsobily nápadným dojmem* (s. 58); kontaminace: *o upřednostňování přesnosti, plynulosti či složitosti hraje důležitou roli i strategie mluvčího* (s. 16),

kontaminace či překlep: *pozornosti se ve vědecké obci dostává i koncept* (s. 18), chybná vazba *vyvarovat se + 3. pád* (s. 30); vazba: *podobá [se] výše zmíněného přístupu* (s. 13); vazba *rodný jazyk může hrát určitou roli na posuzování plynulosti* (s. 54); vazba: *44 % dotazovaných studentů přikládá vliv na správnost výběru adekvátních slov* (s. 71); vazba: *motivovat studenty do vykonání [aktivity]* (s. 97); vazba: *S prací ve skupinách se váží i další komentáře* (s. 100); za zvláštní bych považovala užívání obou vazeb slovesa *učit se* a *deverbativa učení se* s 3. i 4. pádem.

Některé formulace se mi zdály matoucí nebo neumělé, např. *v komunikačním přístupu je patrná snaha o ovládnutí komunikační kompetence* (s. 10, dá se kompetence ovládat?). Jako stylisticky nevhodné hodnotím časté užívání zájmena *tento* v podmínkách s koreferencí, např. s. 10: *Tito v sumerské říši často zastávali důležité posty*; s. 25: *Tento si nicméně prosadil možnost vedle těchto chlapců vzdělávat i další nadané leč nemajetné děti*; s. 28: *Tyto se od sebe vedle použitých gramatických konstrukcí liší i stylem*; s. 37: *Tyto budou blíže představeny níže*; s. 48: *Tyto doplní do nekompletního gramatického přehledu*; s. 58: *Tyto byly do práce zařazeny*. Doporučuji autorce je tohoto postupu napříště vyvarovat.

K tomu pak drobnosti pravopisné: nejednotné pravopisné řešení spojení *Spojené státy*; kvantita u výrazu *tematika* (s. 59).

Dovolím si upozornit i na drobná pochybení v oblasti typografie: nejednotné řazení bibliografického údaje a tečky; záměna spojovníku a pomlčky (s. 7); umístění spojovníku na konci řádku (s. 30); absence čárky za titulem *Ph.D.* (v poděkování), často chybějící mezery. Výjimečné nejsou bohužel ani překlady.

Otázky k obhajobě:

Mnozí z nás mluví obecně pomaleji, váží volbu adekvátních slov, častěji hezituji, zadržávají se nebo svou řeč detailněji promýšlejí. Vedle toho mnozí zase typicky mluví o překot, dokonce slova nedořikávají, používají plejádu výplňkových slov, která ovšem nejsou hezitací ve smyslu fonetickém. Uvažovala autorka i o tomto individuálním aspektu spontánní mluvené produkce? Nesouvisí to s osobností mluvčího, o níž se píše na s. 76, v obměně i na s. 117?

Ve výkladu jednotlivých výukových metod autorka zmiňuje jako jeden z možných cílů také správnost promluvy. Chápou všechny metody správnost stejně? Jak ji chápe autorka sama? Co autorka myslí „negativní konotací“ výrazu *korektní* (s. 64)? Nemá autorka pocit, že se výsledná otázka *Co podle vás znamená mluvit správně/přesně/korektně?* vlastně táže na tři různé rysy projevu?

Proč si autorka pro praktickou část práce vybrala jako výchozí právě zdroje *Keep Talking a Communicative Methodology in Language Teaching*? Pokud chci jako čtenářka pochopit postup praktické části, měla bych znát kritéria výběru materiálu a metodologie.

Měla by autorka jakýkoli návrh, jak by se její téma dalo zkoumat experimentálně?

Hodnocení:

Diplomová práce Kateřiny Horákové je obsáhlým a promyšleným příspěvkem ke zkoumání výuky češtiny jako cizího jazyka. Autorka postupovala poctivě a snažila se neopominout nic ve výkladu teoretickém ani v interpretaci výsledků svého šetření. Některá místa výzkumu lze pokládat za diskutabilní, místy dochází k drobným přehmatům, za málo přesvědčivou považuji část výzkumu,

v němž se mimo jiných termínů pracuje i s termínem *správnost*. Výzkum obecně přinesl mnoho zajímavých zjištění, a to včetně těch vedlejších, na něž se práce primárně neorientuje, ale které mohou být cenné pro učitele z praxe. Jazyková úroveň práce nebyla ošetřena tak pečlivě jako bohatá stránka obsahová, pro autorku to tak může být motivace nejen nadále „učit“, ale i „učit se“. Přes uvedené námitky práci s radostí doporučuji k obhajobě a předběžně navrhuji hodnotit známkou velmi dobře až výborně podle obhajoby.

Praha 3. září 2018

Hana Prokšová